

***Sémantické diferenciály rozlišující
„mužské – ženské“***

Ovlivňuje jazyk myšlení?

Různé pohledy

- ***Jazykový determinismus:*** struktura jazyka silně ovlivňuje či přímo determinuje, jak mluvčí nahlíží na svět, jak přemýšlejí
- ***Jazykový relativismus:*** rozdíly v jednotlivých jazycích jsou paralelní s rozdíly kognitivními, s rozdíly v myšlení

Slobin

- ***Slobin*** - „*thinking for speaking*“ - speciální forma myšlení, která je aktivizována při komunikaci
- mluvčí se při mluvení zaměřuje na ty charakteristiky událostí a objektů, které odpovídají konceptualizaci nějaké události a jsou snadno kódovatelné v jazyce
- např. zaměřuje se na průběh děje než na jeho výsledek

(Slobin (1996): *From “Thought and Language” to „Thinking for Speaking”*, s. 76)

Pinker

- odpůrci jazykové relativity – např. představitelé univerzální gramatiky a nativisté
- ***Pinker*** – nezávislost myšlení na jazyku; popírá, že by jazyk nějak dramaticky ovlivňoval myšlení
- lidé nemyslí v žádném konkrétním jazyku, jako je angličtina, němčina etc., ale myslí v „jazyce myšlení“ - mentalese
- univerzální mentalese všem mluvčím; obsahuje také symboly jako jazyky, kterými mluvíme

(Pinker (1994): *The Language Instinct*, s. 81-82)

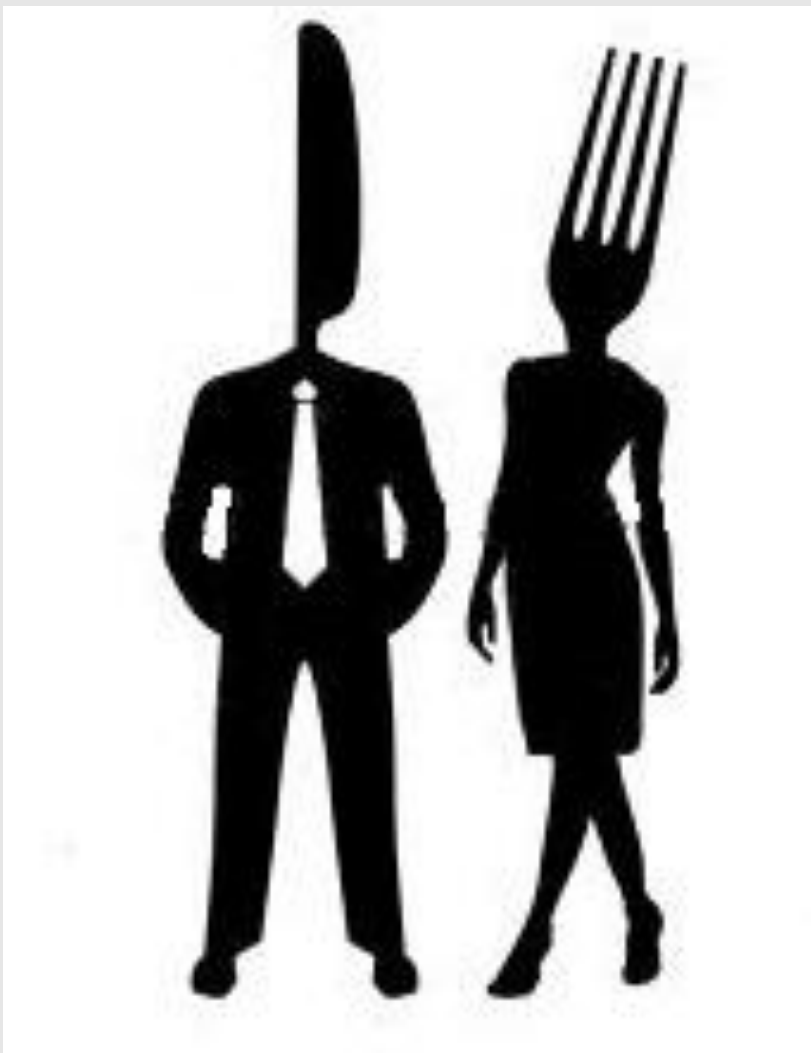
Výzkumy jazykové relativity

- Jak empiricky dokázat, že jazyk nějakým způsobem ovlivňuje myšlení?
- Má jazyk vliv, i když mluvčí dělá jiné kognitivní úlohy než jazykové?
- Ovlivňuje mateřský jazyk myšlení, i když mluvčí používá jiný jazyk, který se naučil během života?

Gramatický rod

- Má gramatický rod vliv na to, jak smýšlíme o neživých předmětech, jež nemají žádný přirozený rod?
- Smýšlíme o těchto neživých předmětech, jako kdyby měly přirozený rod?

Gramatický rod

- **Hypotéza:** mužský gramatický rod způsobuje to, že jsou předměty pojmány jako „mužské“ a spojovány s mužskými vlastnostmi, a ženský rod, že jsou pojmány jako „ženské“ a spojovány s ženskými vlastnostmi

Arbitrárnost

- Je gramatický rod **arbitrární**?
- pohled zvenku versus pohled mluvčího daného jazyka
- gramatický rod nějak provázán s významem a svou formou (morfofonologickou etc.)
- vliv na kategorizaci

Výzkumy v zahraničí

- Boroditsky, Sera, Flaherty, Vigliocco etc.

Boroditsky:

(Boroditsky, Schmidt, Phillips: *Sex, Syntax, and Semantics*)

- obrázky předmětů
- rodilí mluvčí španělštiny a němčiny
- u poloviny obrázků měla slova označující tyto předměty mužský gramatický rod ve španělštině a ženský v němčině, druhá polovina ženský gramatický rod ve španělštině a mužský v němčině

Boroditsky

- napsat tři přídavná jména v angličtině k předmětům na obrázcích
- mluvčí angličtiny hodnotili tato přídavná jména, zda jsou „mužská“ či „ženská“
- mluvčí španělštiny, tak němčiny uváděli u předmětů mužského gramatického rodu “mužská” přídavná jména a u předmětů ženského gramatického rodu “ženská”
- tendence - mluvčí uvažují o předmětech ve shodě s gramatickým rodem

Sera

(Sera, Berge, Pintado (1994): *Grammatical and Conceptual Forces in the Attribution of Gender by English and Spanish Speakers*)

- obrázky předmětů
- mluvčí angličtiny a španělštiny
- předmětům přiřazen gramatický rod dle španělštiny
- část mluvčích nepojmenované obrázky, část pojmenované
- předměty v kresleném filmu
- hlas předmětů ve filmu: Ženský, či mužský?
- mluvčí španělštiny přiřazovali mužský a ženský hlas ve shodě s mužským a ženským gramatickým rodem, více u pojmenovaných obrázků; angličtí mluvčí se při přiřazování pohybovali na úrovni náhody

Výzkum na češtině

- V českém jazyce se pro takové výzkumy nabízí dvourodá slova jako: kedlubna – kedluben, hadr – hadra, sršeň (fem./masc.) apod.
- použití *sémantického diferenciálu*

Sémantický diferenciál

- najít takové sémantické diferenciály, na jejichž základě bude možné zjistit, jestli mluvčí pojmá daný předmět jako „mužský“, či „ženský“
- ***sémantické diferenciály převzaty:*** Osgood, Suci, Tannenbaum (1957): *The Measurement of Meaning*; Mills (1986): *The Acquisition of Gender. A Study of English and German*; Flaherty (2003): *How a Language Gender System Creeps into Perception*; Konishi (1993): *The Semantics of Grammatical Gender: A Cross-Cultural Study*

Podoba experimentu

- slova ***žena a muž***
- respondenti měli za úkol na **25 škálách** protikladných vlastností označit, kam podle nich patří prototyp ženy, respektive muže
- *ostrý – neostrý, rychlý – pomalý, měkký – tvrdý, tlustý – tenký, hladký – hrubý, slabý – silný, aktivní – pasivní, studený – teplý, velký – malý, napnutý – uvolněný, bezcenný – hodnotný, vysoký – nízký, nejasný – jasný, mírný – divoký, ošklivý – pěkný, veselý – smutný, vlhký – suchý, proměnlivý – stálý, tichý – hlasitý, příjemný – nepříjemný, špatný – dobrý, nepřátelský – přátelský, lehký – těžký, vyrovnaný – nevyrovnaný, živý - klidný*

Dotazník

Žena

3

2

1

0

1

2

3

rychlá

pomalá

slabá

silná

ošklivá

pěkná

Respondenti

- dohromady **120 mluvčích** (většinou studenti FF UK), z toho 60 žen a 60 mužů – aby se omezil případný vliv pohlaví respondentů
- mateřský jazyk **čeština**
- dotazník s ženou – **30 žen a 30 mužů**, dotazník s mužem stejný počet, ale jiní mluvčí – aby respondenti automaticky nepřirazovali opačnou vlastnost

Vyhodnocení experimentu

1) byly vybrány jen takové škály, u nichž jak ženy, tak muži spojovali ženu s jednou vlastností dané škály a muže s vlastností opačnou

2) směrodatná odchylka < 1,5

	Cílové slovo	Respondent	Průměrná hodnota
hladká/hrubá	Žena	Žena	-1,83
hladký/hrubá	Muž	Žena	0,77
hladká/hrubá	Žena	Muž	-1,6
hladký/hrubý	Muž	Muž	1

Výsledky

- použitelných pro další výzkum **5 škál**
 - 1) hladký/hrubý
 - 2) velký/malý
 - 3) měkký/tvrký
 - 4) lehký/těžký
 - 5) vlhký/suchý

Jak hodnotili muži a ženy

Ženské respondentky

- hladký/hrubý (2,6)
- velký/malý (2,4)
- měkký/tvrký (2,2)
- lehký/těžký (1,67)
- vlhký/suchý (1,03)

Mužští respondenti

- hladký/hrubý (2,6)
- měkký/tvrký (2,44)
- velký/malý (2,3)
- lehký/těžký (2,03)
- vysoký/nízký (1,6)
-
- vyrovnaný/nevyrovnaný (1,5)
- vlhký/suchý (1,24)

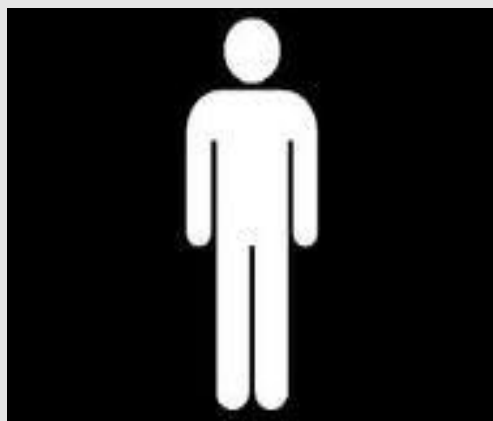

Žena podle mužů

- pěkná
- hodnotná
- hladká
- proměnlivá
- měkká

Žena podle žen

- hladká
- pěkná
- hodnotná
- přátelská
- proměnlivá

Muž podle mužů

- velký
- vysoký
- jasný
- aktivní
- tvrdý

Muž podle žen

- silný
- vysoký
- hodnotný
- velký
- aktivní

Problém škál dotazníku

- vlastnosti ve škálách mohou být často spojovány jak s ***fyzickou charakteristikou***, tak s ***abstraktní***
- Podle čeho se respondenti řídili?
- např.: silný – slabý

Co se ukázalo

- “málo” škál rozlišuje ženy a muže, ženské a mužské vlastnosti
- jen u málo škál (8) byla žena spojována s jednou vlastností a muž s vlastností opačnou (3 však vyřazeny)

Co se ukázalo

- u poloviny škál (12) obě skupiny respondentů spojovaly ženu či muže jen s jednou z protikladných vlastností
- např.: u škály **ošklivý/pěkný** jsou jak žena, tak muž spojováni s vlastností pěkný, i když žena je s touto vlastností spojována více
- jde tedy spíše o míru dané vlastnosti

Podoba dalších dotazníků

Dva typy:

1) slova, jež mají různý rod a různou formu

- kedlubna – kedluben, okurka – okurek, kobliha – koblih, krtina – krtinec, brambora – brambor, hadra – hadr, knedle – knedlík + výplňková slova
- ***úkoly:*** pojmenování obrázku – zjištění varianty; kreslený film - přiřadit mužský, či ženský hlas; sémanticé diferenciály; (3 přídavná jména)

Podoba dalších dotazníků

2) slova, jež mají různý rod, ale stejnou formu

- sršeň, Olomouc, rez, Příbram, kyčel, bronz, esej + výplňková slova
- ***úkoly:*** 3 přídavná jména – zjištění varianty; sémantické diferenciály

Děkuji Vám za pozornost!